

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Jana Navrátilová

Komunikace a výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině

Olomouc 2023

vedoucí práce: Mgr. BcA. Pavel Kučera, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Komunikace a výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině“ vypracovala sama pod odborným vedením. Dále prohlašuji, že všechny užité zdroje jsou zahrnuty v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 13.3.2023

Jana Navrátilová

Poděkování

Na prvním místě bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce Mgr. BcA. Pavlu Kučerovi, Ph.D. nejen za cenné rady, ale především za rychlé odpovědi a vstřícný přístup ke konzultacím. Dále bych chtěla poděkovat rodinám, které se staly mými respondenty v praktické části bakalářské práce. A v neposlední řadě mojí rodině za trpělivost a podporu nejen při tvorbě bakalářské práce, ale také v době celého studia.

Obsah

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1 Sluchové postižení.....	6
1.1 Klasifikace sluchových vad a poruch	6
1.2 Diagnostika sluchových vad a poruch	8
1.3 Komunikační systémy osob se sluchovým postižením.....	10
2 CODA – Children of deaf adults	12
2.1 Terminologie, základní pojmy	12
2.2 Bilingvismus.....	12
2.3 Kultura Neslyšících	14
3 Specifika výchovy a komunikace CODA.....	16
3.1 Služby pro neslyšící rodiče.....	17
3.2 Identita, vztah rodič – dítě	18
PRAKTICKÁ ČÁST.....	19
4 Cíle praktické části.....	19
4.1 Metody výzkumu.....	19
4.2 Charakteristika a popis výzkumu.....	20
4.3.1 Případová studie 1.....	21
4.3.2 Případová studie 2.....	24
4.3.3 Případová studie 3.....	27
4.3.4 Případová studie 4.....	30
5 Výsledky výzkumu a diskuse.....	34
ZÁVĚR	35
SEZNAM LITERATURY	36
SEZNAM PŘÍLOH.....	38

ÚVOD

Při výběru tématu bakalářské práce, jsem věděla, že se bude týkat okruhu logopedie a surdopedie. Také jsem chtěla, aby téma co nejvíce souviselo s mým oborem Vychovatelství a speciální pedagogika. Musela jsem tedy ještě doplnit část z vychovatelství. Nemohla jsem se rozhodnout, jestli si vybrat logopedii nebo surdopedii. Proto jsem se rozhodla pro kombinaci komunikace, výchova a neslyšící. Když jsem se dívala, jaké práce na tuto tematiku existují, všimla jsem si, že většina z nich je psaná na kategorii děti se sluchovým postižením nebo děti neslyšící. Musím přiznat, že jsem původně také chtěla psát o dětech se sluchovým postižením, a ne o dospělých. Přeci jen jsem si říkala, že při zpracovávání praktické části práce by bylo jednodušší pracovat se slyšícími rodiči než s neslyšícími (vzhledem k mé minimální znalosti znakového jazyka). Na druhou stranu jsem si ale řekla, že bakalářská práce by měla být výzva, a i proto jsem se rozhodla psát o problematice CODA. Tedy slyšící děti neslyšících rodičů.

Cílem bakalářské práce je zjistit a porovnat v rámci vybraných rodin, jakým způsobem probíhá komunikace a výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině. Uvést komunikační systémy vybraných rodin, způsob výchovy jejich dětí a zapojení ostatních členů rodiny jak do výchovy, tak do podpory rozvoje komunikace dětí. Zjišťuji, co se daným rodinám ve výše uvedených oblastech osvědčilo a co naopak ne. Myslím si, že by výsledky této práce mohly v budoucnu pomoci nejen rodinám, ale i dospělým jedincům se sluchovým postižením, kteří přemýšlí o založení vlastní rodiny a dalším lidem zabývajícím se touto problematikou.

Práce je rozdělená na dvě části. Část teoretickou a část praktickou. V teoretické části popisuji problematiku sluchového postižení. Tedy vymezení základních pojmů, klasifikaci sluchových vad a poruch, komunikační systémy osob se sluchovým postižením. Dále se zaměřuji na problematiku CODA, terminologii, základní pojmy, bilingvismus a specifika výchovy a komunikace. Pro praktickou část jsem se rozhodla zvolit kvalitativní výzkum. V tomto výzkumu pracuji se čtyřmi rodinami, ve kterých je aspoň jeden rodič neslyšící. Rodiny jsem oslovila na sociálních sítích (Instagram, Facebook) díky účtům (stránkám) zaměřeným na problematiku osob se sluchovým postižením. S rodinami jsem navázala konverzaci nejprve písemnou na daných sociálních sítích, dále jsem se s rodinami setkala přes platformu Skype. S každou rodinou jsem vedla polostrukturovaný rozhovor, ve kterém jsem se ptala na otázky ohledně výše zmíněných témat (výchova, komunikace, rodinní příslušníci atd.). Dále jsem se volně doptávala na otázky podle situací vzniklých během konverzace. Zajímalo mě pohled na jejich situaci z pohledu obou stran. Tedy jak ze strany rodičů, tak i ze strany dětí. Poznatky ze všech konverzací byly při sběru dat zapsány a následně zpracovány.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sluchové postižení

Surdopedie je vědní disciplínou speciální pedagogiky zabývající se osobami se sluchovým postižením, jejich výchovou a vzděláváním. Surdopedie se zabývá lidmi se sluchovým postižením napříč všemi věkovými skupinami. Význam slova pochází z latinského slova *surdus*, což znamená hluchý a z řeckého slova *paidea*, tedy výchova. (Langer, Suralová, 2006)

Josef Slowík uvádí, že „*sluchové postižení je následkem organické nebo funkční vady (resp. poruchy), v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových korových center, případně funkcionálně percepčních poruch.*“ (Slowík, 2016, s.238) Dle Langer je sluchové postižení důsledkem ztráty sluchu. Tato ztráta sluchu nelze plně kompenzovat kompenzačními pomůckami, a tak negativně působí na kvalitu života. Langer také rozlišuje pojmy sluchová vada/porucha, sluchová ztráta v kontextu sluchového postižení. První tři zmíněné termíny totiž označují objektivní sluchovou nedostatečnost. Oproti tomu sluchové postižení označuje výše zmíněný důsledek ztráty sluchu. (Langer, 2021)

V rámci problematiky sluchového postižení se dále můžeme setkat se záměnou pojmů osoba se sluchovým postižením a neslyšící. Zákon 155/1998 Sb. (ve znění pozdějších novel) o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob však uvádí, že za neslyšící považujeme osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči. Dále pak osoby s praktickou nebo úplnou hluchotou (tyto osoby mohou ztratit sluch i po rozvinutí mluvené řeči), v poslední řadě sem patří také osoby s těžkou nedoslýchavostí, jimž sluchové postižení nedovoluje plnohodnotně rozumět mluvené řeči.

1.1 Klasifikace sluchových vad a poruch

Klasifikaci sluchových vad a poruch můžeme rozdělit podle několika kritérií. Světová zdravotnická organizace WHO rozděluje sluchové vady a poruchy podle:

a) Velikosti sluchové ztráty

Velikost sluchové ztráty je měřená v decibelech (dB). Podle velikosti sluchové ztráty můžeme rozlišit normální sluch, lehkou sluchovou poruchu, střední sluchovou poruchu, středně těžkou sluchovou poruchu, těžkou sluchovou poruchu a úplnou ztrátu sluchu. (Langer, 2021)

- Normální sluch (0-25 dB, u dětí 0-15 dB)
- Lehká sluchová porucha (26-40 dB, děti 16-40 dB)
- Střední sluchová porucha (41-55 dB)
- Středně těžká sluchová porucha (56-70 dB)
- Těžká sluchová ztráta (71-90 dB)
- Úplná ztráta sluchu (hluchota) (+90 dB)

b) Místa poškození sluchového orgánu

Další klasifikací je dělení sluchových vad a poruch podle místa poškození sluchového orgánu. V tomto případě dělíme poruchy na periferní poruchy a centrální vady. Periferní poruchy dále dělíme na převodní, percepční a smíšené. (Langer, 2021; Slowík, 2016)

Převodní porucha znamená, že byl narušen převod mechanické energie, a to v části vnějšího nebo středního ucha. V tomto případě není porušen hlemýžď neboli kochlea a je tak zachováno kostní vedení zvuku. Ve většině případů lze operativně převodní poruchu odstranit, nebo aspoň částečně zmírnit. (Langer, 2021; Slowík, 2016) Vznik převodní poruchy může zapříčinit překážka, která zabraňuje postupu zvuku dále do ucha. Příkladem takové překážky může být zbytnělá nosní mandle, pevná mazová zátka, perforace bubínku nebo záněty středního ucha. (Horáková, 2011)

Percepční vada je způsobena vadou kochley (hlemýžďe), nebo narušením sluchového nervu. Tyto vady jsou nezvratné a na rozdíl od poruch percepčních mohou způsobit úplnou ztrátu sluchu. (Langer, 2021; Slowík, 2016) Percepční vady můžeme dělit na suprakochleární a kochleární. V případě suprakochleární vady je narušený sluchový nerv. Kochleární vada je narušení vláskových buněk, které se nachází v Cortiho orgánu. (Munkšnáblova, 2014) Percepční vadu může způsobovat poškození plodu během těhotenství, zarděnky nebo úrazy hlavy. (Horáková, 2011)

Smíšené poruchy jsou již podle názvu kombinací poruch převodních a percepčních. Sluchová vada je pak součtem obou těchto typů. (Langer, 2021; Slowík, 2016)

Centrální vady jsou patologické vady v korovém a podkorovém systému sluchového centra. Specifickým projevem těchto vad je, že osoba je schopna zaznamenat některé zvuky, ale neslyší například mluvenou řeč (stejně intenzity). (Langer, 2021; Slowík, 2016)

c) Doba vzniku sluchové vady, poruchy

Vznik sluchové vady nebo poruchy podle doby dělíme na prenatální (během těhotenství), perinatální (v době porodu a bezprostředně po něm) a postnatální (během života). Vrozené vady mohou být podmíněné geneticky, nebo mohou být získané. V případě

genetických vad se jedná o autozomálně recesivní nebo autozomálně dominantní formu. To znamená, že rodič je nositelem poškozeného jednoho znaku. Rodič je tedy přenašeč, který většinou slyší. Nemoc se rozvine až u dítěte spojením dvou poškozených znaků. (Horáková, 2011)

Dále rozlišujeme dělení na prelingvální sluchové vady/poruchy a postlingvální sluchové vady/poruchy. Vady prelingvální jsou takové, které vznikly v době před ukončením základního vývoje řeči a jazyka (období mezi 4-7 rokem). Vzhledem k tomu, že došlo ke ztrátě sluchu před nebo během ukončení základního vývoje řeči, je důležité co nejrychleji zahájit logopedickou a surdopedickou péči. Pokud totiž nebude zahájena včas, je pak velmi pravděpodobné, že dítě (neslyšící nebo s těžkou sluchovou vadou) nebude schopné užívat mluvený jazyk, ale bude muset přejít na národní znakový jazyk (v našem případě český znakový jazyk). (Langer, 2021; Slowík, 2016)

Postlingvální sluchové vady vznikly až po ukončení základního vývoje řeči a jazyka. Tedy až po 6. roce života. V takovém případě má daná osoba dostatečně rozvinuté řečové a jazykové dovednosti a nemělo by dojít k jejich vymizení. Opět je nutné zahájit logopedickou a surdopedickou péči. Z důvodu chybějící nebo narušené zpětné sluchové vazby se mohou objevit problémy v artikulaci, tempu řeči, tónu, hlasitosti nebo rytmu řeči. (Langer, 2021; Slowík, 2016)

1.2 Diagnostika sluchových vad a poruch

Diagnostika sluchových vad a poruch je velmi komplexní a složitou disciplínou. Mukšnáblová uvádí, že sluchovou vadu zejména vrozenou je důležité identifikovat co nejdříve po narození dítěte. Nejpozději však uvádí do šesti měsíců věku. (Mukšnáblová, 2014)

K diagnostice sluchových vad a poruch je potřeba ujasnit si následující pojmy. Sluchové pole, sluchový práh a práh bolesti. Sluchové pole je ohraničené množstvím zvuků, které je schopné lidské ucho vnímat. Sluchový práh je nejmenší intenzita zvuku, kterou je možné sluchem zachytit. Oproti tomu práh bolesti je nejvyšší možná intenzita zvuku, kterou lze lidským uchem zachytit. (Langer, Suralová, 2006)

Otorinolaryngologie (ORL) je obor zabývající se diagnostikou sluchu. Diagnostika probíhá na audiologii což je specializovaný obor ORL. Vyšetření lze rozdělit na určité druhy. Jedná se o:

- Klasickou sluchovou zkoušku
- Tónovou audiometrii

- Slovní audiometrii
- Tympanometrii
- Otoakustické emise
- BERA (Munkšnáblova, 2014)

Klasická sluchová zkouška je jednou z nejstarších metod, které se používají pro vyšetření sluchu. Výhodou klasické zkoušky je finanční a přístrojová nenáročnost. Oproti tomu velkou nevýhodou je nespolehlivost a nepřesnost výsledků, které pomocí této zkoušky můžeme získat. (Langer, 2021) Klasická sluchová zkouška je založená na opakování slov, která jsou předříkávána vyšetřujícím. Tento druh vyšetření je možné provádět i u dětí, ale pouze v případě, že je dítě schopno slova opakovat a daná slova zná. Klasickou sluchovou zkoušku lze provádět hlasitou řečí, vox magna a šepotem vox sibilans. Při vyšetření sedí vyšetřovaný bokem k vyšetřujícím, aby bylo zabráněno možnosti odezírat. Dále je důležité ohlušit nevyšetřované ucho. (Munkšnáblova, 2014) V případě klasické sluchové zkoušky se jedná o subjektivní zkoušku sluchu, což znamená, že potřebujeme spolupráci pacienta. Zkoumáme, zda vyšetřovaný slyší, ale také zda řeči rozumí. (Horáková, 2011)

Tónová audiometrie je vyšetření zaměřené na funkčnost vnitřního ucha. Jedná se o měření sluchového práhu v rámci frekvencí. Tento typ vyšetření lze provádět i u menších dětí (ve věku cca 2-3 roky). Je ale důležité, aby dítě pochopilo princip vyšetření. Do sluchátek je pak vyšetřovanému postupně pouštěno několik tónů o různé frekvenci a intenzitě. V případě, že má vyšetřovaný v pořádku pouze kostní vedení zvuku, je možné pouštět zvuky i přes toto kostní vedení. (Munkšnáblova, 2014) V rámci vyšetření tónovou audiometrií dokážeme určit sluchový práh jedince, který je znázorněn pomocí audiogramu, tedy grafu, ve kterém najdeme zobrazení sluchového pole vyšetřovaného jedince. (Slowík, 2016)

Slovní audiometrie se na rozdíl od tónové audiometrie zaměřuje i na schopnost rozumět řeči. Vyšetření probíhá podobným způsobem jako předchozí způsob vyšetření. Rozdíl spočívá v tom, že do sluchátek jsou místo tónů pouštěna konkrétní slova. Ke stanovení výsledku se používají dané sestavy o deseti slovech. (Munkšnáblova, 2014)

Tympanometrie se používá především pro vyšetření bubínku. (Slowík, 2016) Je zaměřená na funkci středouší a na rozdíl od ostatních vhodná i při vyšetření novorozenců. Účelem tohoto vyšetření je zjistit množství akustické energie odražené od bubínku. (Munkšnáblova, 2014)

Měření otoakustických emisí je vyšetření pomocí citlivé sondy, kterou získáváme záznam zvuků vzniklých třením vláskových buněk. Tento druh vyšetření je opět vhodný i pro novorozence, a to díky tomu, že není potřeba spolupráce vyšetřovaného. Při vyšetření je pouze

důležité, aby nebylo zkresleno nečistotami ve zvukovodu jako je ušní maz, nebo jiná tekutina. (Mukšnáblova, 2014) U novorozeneých dětí se toto vyšetření provádí již dva dny po porodu, trvá pouze pět minut a pro dítě je zcela nenáročné. V případě sluchové vady je schopno ji odhalit při ztrátě sluchu, která je větší než 30 dB. (Langer, 2021) Jedná se o metodu, kdy v případě, že slyšení není narušeno, ucho vydává vibrace, které jsou produkovány vláskovými buňkami jako odpovědi na zvukový podnět. Otoakustické emise mohou být výbavné nebo nevýbavné. V případě výbavných vyšetřovaný slyší v pořádku, v případě nevýbavných to může znamenat sluchovou vadu, ale také to, že bylo vyšetření rušeno okolními zvuky. Další variantou je také přítomnost plodové vody ve středouší. (Kroupová, 2016)

BERA je zkratka slov Brainstem Evoked Response Audiometry. Jedná se o metodu, která zachycuje signály mozku konkrétně v oblasti drah mozkového kmene. (Mukšnáblova, 2014)

1.3 Komunikační systémy osob se sluchovým postižením

Komunikační systémy osob se sluchovým postižením můžeme rozdělit do několika skupin. Jedná se o Audio-orální komunikační systémy, dále o Vizuálně-motorické komunikační systémy.

Mezi audio-orální systémy řadíme mluvenou řeč. V rámci rozvoje mluvené řeči, záleží na typu a stupni sluchového postižení daného jedince. (Horáková, 2011) Pokud jedinec používá kompenzační pomůcku, např. sluchadlo nebo kochleární implantát, může jeho vývoj řeči probíhat podobným způsobem jako u intaktního jedince. Vývoj sluchu může být ale také opožděný, a to díky pozdě diagnostikované sluchové vadě. (Jungwirthová, 2015)

Mezi vizuálně-motorické komunikační systémy patří znakový jazyk, znakovaná čeština a prstová abeceda. Užívání znakového jazyka procházelo v historii velkými změnami. Velmi dlouhou dobu bylo užívání znakového jazyka odsuzováno. V dnešní době, je znakový jazyk považován za přirozený komunikační systém osob se sluchovým postižením. Jedním ze znaků znakového jazyka je simultánnost. Což znamená, že jsme schopni vyjádřit více informací najednou. Znakovaná čeština je uměle vytvořený komunikační systém, který používá gramatiku českého jazyka, ale znaky českého znakového jazyka. Prstová abeceda může být jednoruční, nebo dvouruční. Slouží pouze jako doplněk v případě, že pro dané slovo neexistuje znak v českém znakovém jazyce. Jedná se tedy o jména, příjmení, cizí slova nebo odborné termíny. (Horáková, 2011, Jungwirthová. 2015)

Komunikační systémy osob se sluchovým postižením jsou převážně založené na neverbální komunikaci, kam patří gesta, mimika, postavení těla, vzdálenost komunikačních partnerů, doteky a pohyby těla. U osob se sluchovým postižením je při komunikaci velmi znatelný a pro komunikaci důležitý zrakový kontakt. (Langer, 2021)

2 CODA – Children of deaf adults

Slyšící děti neslyšících rodičů patří svým způsobem mezi osoby odlišné lingvistické a kulturní menšiny. Tato menšina bývá často přehlížena, protože není na první pohled ničím odlišitelná. Přesto je vývoj jazyka i kulturních dovedností značným způsobem pozměněn. (Horáková, 2011)

Tyto děti žijí ve dvou v podstatě odlišných světech. Jeden svět jsou jejich neslyšící rodiče a druhý svět jsou všichni slyšící lidé. Zde tedy začíná dilema, jaký komunikační systém zvolit, jak propojit dítě se slyšícími lidmi. Některé slyšící děti se v dospělosti znakovému jazyku a komunitě neslyšících vůbec nevěnují, a naopak některé děti přirozeně preferují např. práci tlumočnicka, nebo jinou angažovanost v komunitě Neslyšících. (Horáková, 2011)

2.1 Terminologie, základní pojmy

Jak je zmíněno již v názvu předchozí kapitoly, slyšící děti neslyšících rodičů jsou označováni zkratkou CODA. Tato zkratka pochází z anglického spojení slov Children Of Deaf Adults. Někdy je zaměňován s pojmem KODA, což je zkratka slov Kids Of Deaf Adults. Tato zkratka ale neoznačuje slyšící děti neslyšících rodičů jako skupinu, nebo menšinu. KODA označuje organizaci, která sdružuje slyšící děti neslyšících rodičů mladší osmnáct let. KODA pořádá pobyty ať už o víkendech nebo o prázdninách. Je důležité, aby se děti mezi sebou potkávaly, řešily stejné problémy a věděly, že ostatní děti mají podobné problémy. (Horáková, 2011) Organizace CODA vznikla nejprve v Americe, ale postupem času se rozšířila i do jiných států. V České republice tato organizace také působí. Jejím zakladatelem je Karel Redlich, jehož rodiče byli také neslyšící. Organizace pořádá semináře, kurzy, ale také setkání pro rodiče s dětmi. (Redlich, 2008)

2.2 Bilingvismus

Bilingvismus neslyšících znamená, že neslyšící používá znakový jazyk, ale také jazyk mluvený. Slyšící děti neslyšících rodičů si ve většině případů také osvojují jak mluvený český jazyk, tak i znakový jazyk, který se tak pro ně stává přirozeným komunikačním systémem. (Jabůrek, 1998)

„Slyšící děti neslyšících rodičů většinou používají dva jazyky. Český jazyk a český znakový jazyk. Takovému souběžnému osvojování dvou jazyků se říká bilingvismus.“ (Redlich, 2008, s. 27)

Bilingvismus nemusí znamenat pouze souběžné neboli také simultánní osvojování jazyka. Bilingvismus může být také sekvenční. V takovém případě dochází k osvojování nejprve jednoho z jazyků a poté druhého jazyka. (Jabůrek, 1998)

Kromě toho, že má dítě osvojené dva jazyky, osvojuje si ještě dvě odlišné kultury, a to kulturu intaktních slyšících a kulturu Neslyšících. Dítě je během dne v kontaktu s oběma těmito skupinami, tudíž kultury často střídá. (Redlich, 2008)

Tím, že se dítě pohybuje mezi dvěma jazykově odlišnými kulturami, může mít problém s nesprávným užitím nebo střídáním českého znakového jazyka a českého jazyka. To znamená, že dítě používá znakový jazyk i v komunikaci se slyšícími lidmi a naopak. Dítě se postupem času naučí rozlišit s kým má použít který jazyk pro komunikaci. Rozdíl je také v tom, jestli jsou oba rodiče neslyšící, nebo je jeden z nich slyšící, nebo nedoslýchavý. Dítě pak s jedním z rodičů používá znakový jazyk a s druhým český jazyk. Výraznou roli v bilingvální výchově dítěte hrají také prarodiče dítěte. Dalším specifikem je fakt, že má dítě sourozence. Záleží ovšem na tom, jestli jsou obě děti slyšící, nebo je jedno z nich neslyšící. Pokud by byly obě děti slyšící, jsou si navzájem komunikačním vzorem. (Redlich, 2008)

Vždy je ale důležité, aby dítě mělo správný vzor. Ať už se jedná o mluvenou řeč nebo znakový jazyk. Osvojení si správného vzoru je důležité pro další vývoj komunikace dítěte. Pro lepší pochopení si uvedeme příklad. Oba rodiče i prarodiče jsou neslyšící, dítě nemá žádné sourozence. Nejčastěji se tedy setkává s komunitou Neslyšících a se znakovým jazykem. Takové dítě nemá potřebu verbálně komunikovat. Znamená to tedy, že mluvená čeština není rozvíjena. Takové dítě by mohlo mít později problémy jak v mateřské, tak základní škole. (Redlich, 2008)

Redlich (2008) ve své knize odkazuje na Janotovou a Svobodovou (1996), které uvádí, že pokud nastane výše zmíněná vzorová situace, je důležité dítěti zprostředkovat zvuky v domácnosti. Jedná se například o pouštění pohádek, CD nebo rádia a tím tak dítěti zajistit přísun českého jazyka. Pokud tento způsob bude jediným zdrojem českého jazyka, lze předpokládat, že nebude plně efektivní. Dítě totiž potřebuje komunikovat, aby se jeho jazyková kompetence rozvíjela.

„Celý proces osvojování si znakového a mluveného jazyka u slyšícího dítěte vyrůstajícího v neslyšící rodině bychom mohli přirovnat k situaci dítěte obklopeného bilingválním (dvojjazyčným) prostředím dvou mluvených jazyků.“ (Hronová, 2005, s. 81)

Velký vliv na slyšící dítě neslyšících rodičů má především majoritní slyšící společnost a její vnímání osob se sluchovým postižením. Jak jsme již výše zmínili, dítě žije ve dvou odlišných kulturách. Obě tyto kultury mají vliv na formování jeho vlastní osobnosti, názorů,

postojů. Často se stává, že se dítě za své neslyšící rodiče stydí. Dítě se v určitých situacích může stávat komunikačním nástrojem svých rodičů, a to nejčastěji při tlumočení na úřadech, u lékaře nebo v obchodě. Dítě pak bývá vtaženo do problémů dospělých. Proto existuje skupina CODA, kde děti najdou společné téma, řeší společné a specifické problémy, které majoritní společnost nezná. (Hronová, 2005)

2.3 Kultura Neslyšících

Kulturu obecně tvoří hodnoty, společenské normy, duchovní, ale také materiální statky, pravidla a vzorce chování a návyky, které jsou předávány následující generaci. (Petrová, Plevová, 2004) Neslyšící s velkým N označujeme, pokud chceme zdůraznit odlišnost kultury a jazyka. Jedná se o zdůraznění identity jedince v rámci komunity Neslyšících. (Redlich, 2008)

V rámci kultury Neslyšících existuje několik podmínek, které musí jedinec splnit, aby mohl do kultury Neslyšících patřit. Hlavní podmínkou komunity je být osobou se sluchovým postižením, dále nutnost znalosti znakového jazyka, souhlasit a ztotožňovat se s názory a postoji Neslyšících, setkávat se s komunitou a navštěvovat školu pro osoby se sluchovým postižením. Do komunity Neslyšících mohou patřit neslyšící děti neslyšících rodičů, ale také neslyšící děti slyšících rodičů. Za určitých podmínek mohou do komunity Neslyšících patřit také slyšící děti neslyšících rodičů, nebo také slyšící osoby, které jsou v manželství s neslyšícím. (Kosinová, 2008) Kromě výše uvedených podmínek pro možnost členství v komunitě se musí jedinec začlenit do komunity a měl by být přijat ostatními členy. Děti CODA se však častěji identifikují s majoritní, tedy slyšící společností. (Redlich, 2008)

Tak jako každá jiná kultura, tak i kultura Neslyšících má své vlastní umění. Jedná se o povídky ve znakovém jazyce, divadlo, pohádky a humor. Existují také určitá pravidla chování, která se musí dodržovat. U neslyšících existují pravidla, kdy a na kterých místech je možné se druhého jedince dotýkat. Existují také pravidla, která určují přerušování rozhovoru dvou lidí, pravidla pro upoutání pozornosti (dupání, blikání světél...) ale také pro stolování nebo loučení. (Kosinová, 2008)

V rámci pomoci osobám se sluchovým postižením existuje několik služeb, které mohou neslyšící použít. Ať už se jedná o časopisy, internetové stránky, organizace pro osoby se sluchovým postižením nebo také zdravotnická pracoviště. Mezi nejznámější organizace pro osoby se sluchovým postižením patří ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. Tato organizace poskytuje tlumočnické služby, a to i neslyšícím ženám u porodu. Podílí se na tvorbě zpráv v českém znakovém jazyce. Dále existují centra pro

zdravotně postižené, která jsou rozdělena dle jednotlivých krajů. Czech Deaf Youth, nebo také CDY je organizace pro mládež se sluchovým postižením. Česká unie neslyšících spojuje osoby se sluchovým postižením, poskytuje tlumočnické služby, simultánní přepis, odborné sociální poradenství a sociálně aktivizační služby. Oblastní unie neslyšících Olomouc. OUN taktéž poskytuje tlumočnické služby, základní i odborné poradenství a telefonickou krizovou pomoc. (Dědečková, 2013) Komunita Neslyšících také vydává časopisy. Mezi nejrozšířenější patří časopis Magazín Dětský sluch. Do roku 2017 existoval také časopis GONG, který obsahoval společenské, sportovní a kulturní akce, ale také organizace, školy a rekvalifikační kurzy. Byla zde také kategorie pro rozhovory s osobnostmi ze světa sluchového postižení a nejnovější informace o kompenzačních pomůckách. Tento časopis byl jedním z nejprodávanějších. Jeho vydavatelem byla organizace ASNEP, ale z důvodu velkých finančních nákladů byl tisk tohoto časopisu zrušen. (Dědečková, 2013, Langer, 2021)

3 Specifika výchovy a komunikace CODA

Komunikace s dítětem nebo jeho výchova jsou specifické samy o sobě. Neexistuje žádný přesný návod, jak mezi sebou komunikovat, nebo jak vychovávat dítě. O to těžší je komunikace a výchova v rodinách CODA.

Nejprve se zaměříme na komunikaci. Způsob komunikace s dítětem vybírá rodič. Komunikace, jako taková nezačíná až v období, kdy dítě začíná mluvit. Začíná mnohem dříve, a to ihned po narození. Rodič musí vnímat signály dítěte, jako například pláč. Rodič musí poznat, z jakého důvodu dítě pláče, jestli má hlad, něco ho bolí nebo jestli chce upoutat pozornost. Neslyšící rodiče se v takových chvílích často obrazejí na svoje slyšící rodiče nebo na jiné rodinné příslušníky, či kamarády. Mohou mít totiž pocit, že výchovu dítěte nezvládnou. Existují také kompenzační pomůcky, které by rodičům mohly pomoci, ale v mnoha případech je jednodušší pomoc slyšícího příbuzného. (Petráňová, 2005)

Pro rozvoj dítěte je důležité, aby byl způsob komunikace srozumitelný a funkční oboustranným způsobem. Tedy tak, že dítě rozumí rodiči, a naopak rodič rozumí dítěti. Pro dítě je důležité, aby s ním rodiče komunikovali od raného dětství. V případě neschopnosti plnohodnotné komunikace totiž může dojít ke komunikační a citové deprivaci. U neslyšících rodičů, kteří používají znakový jazyk je svým způsobem výhodou, že mohou na své dítě i v případě, že je slyšící znakovat. Na druhou stranu je potřeba, aby slyšící dítě bylo od útlého věku v kontaktu s mluvenou řečí. Někdy jsou neslyšící rodiče násilím tlačeni do pro ně nepřirozené formy komunikace i výchovy. (Petráňová, 2005)

Jak bylo již výše zmíněno, komunikace v rodině neprobíhá pouze mezi rodičem a dítětem, ale i mezi ostatními příbuznými, sousedy nebo kamarády. Petráňová (2005) uvádí příklad rodiny CODA. Neslyšící rodiče a tři slyšící děti. První dítě bylo vychováváno prarodiči, protože maminka si myslela, že péči o dítě nezvládne. Druhé dítě vychovávala sama. S dítětem komunikovala až když mu byl jeden rok. Třetí dítě učila zrakovému kontaktu, cíleně komentovala aktivity a dění okolo. Dítě nyní udržuje oční kontakt, umí se zapojit do konverzace, rozumí a reaguje. Na tomto příkladu jde jasně vidět, jakým způsobem maminka získávala jistotu v komunikaci i výchově svých dětí. Vzhledem k tomu, že s výchovou prvního dítěte pomáhali rodiče, u třetího dítěte už věděla, jakým způsobem dítě reaguje, jak s ním má komunikovat a bylo pro ni vše jednodušší. (Petráňová, 2005)

Výchova je komplexní proces, jehož hlavním cílem je předávání hodnot, postojů a vztahů k prostředí a společnosti, ve které se nacházíme. Předávání hodnot ale neprobíhá tak, že by si dítě automaticky převzalo všechny hodnoty, postoje a názory svých rodičů. Dochází pouze

k tomu, že dítěti ukazujeme možnosti, které si následně samo zpracuje a převezme vlastním způsobem. Komunikace je důležitým nástrojem, díky kterému výchova probíhá. Hodnoty a postoje mohou být u slyšícího dítěte vychovávaného neslyšícími rodiči přejímány zkresleným způsobem. Komunita neslyšících, stejně jako každá menšina, má svoje hodnoty, postoje, názory. Tyto hodnoty mohou být odlišné od hodnot, které zastává slyšící populace. Neslyšící mají také své specifické projevy v chování i v rámci komunikace. (Potměšil, 2010)

3.1 Služby pro neslyšící rodiče

Osoby se sluchovým postižením mohou využít několik druhů sociálních služeb, které pomáhají rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti v případě samostatného fungování ve společnosti. Jedná se například o služby odborného sociálního poradenství, služby rané péče, sociálně aktivizační služby, služby sociální rehabilitace a tlumočnické služby. Služby rané péče jsou zaměřeny na klientelu dětí se sluchovým postižením. (Horáková, 2011, Dědečková, 2013) V rámci školství mluvíme o speciálněpedagogických centrech pro sluchově postižené. Tato centra jsou zřizována u mateřských, základních a středních škol pro sluchově postižené. Působí zde speciální pedagog (zaměřený na obor logopedie a surdopedie), sociální pracovník a psycholog. (Langer, 2011)

Tlumočnické služby jsou definovány v zákoně č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách. Tlumočení je převod informací z jednoho jazyka do jazyka druhého. V rámci problematiky tlumočení neslyšících se jedná o převod mezi českým jazykem a českým znakovým jazykem. Slyšící dítě neslyšících rodičů může být v některých případech chápáno jako tlumočník svých rodičů. V rámci nepřetěžování dítěte je ale vhodnější využít služeb tlumočnicka českého znakového jazyka. (Horáková, 2011)

Ústav pro péči o matku a dítě v Praze v Podolí od roku 2004 zřídilo Centrum pro neslyšící maminky (CNM). Péče o těhotnou ženu začíná ještě před samotným porodem, kdy žena chodí do poradny, kde je zároveň přítomen také tlumočník znakového jazyka. Pokud žena chce, může být tlumočník přítomen také u porodu. Ve většině případů je u porodu přítomen stejný tlumočník jako při návštěvě v poradnách. Na pokojích má nemocnice speciální pomůcky, jako například vibrační signalizaci pláče dítěte nebo signalizaci klepání na dveře. (upmd.cz, 2008)

3.2 Identita, vztah rodič – dítě

Vývoj osobnosti jedince je velmi složitý a komplexní proces. V rámci problematiky osob se sluchovým postižením je důležité přijetí osoby se sluchovým postižením v rodině. Vždy je důležité zajistit co nejlepší možný rozvoj osobnosti dítěte. V případě dětí se sluchovým postižením musí být zajištěn rozvoj komunikace, aby mohlo následně docházet k rozvoji hodnot a názorů. Rodina tvoří velmi důležitou roli v rozvoji dítěte. Je to místo, kde se dítě cítí bezpečně, je emocionálně naplňováno a je to první místo, kde dítě poprvé přichází do styku s jistou formou učení. Rodina a klima rodiny je tedy důležitou součástí správného rozvoje dítěte. (Potměšil, 2010)

Při vývoji dítěte hraje důležitou roli matka. Je důležité, aby byl již od raného dětství nastaven dobrý komunikační systém. Pokud se do této problematiky vloží sluchové postižení, ať už na straně dítěte, matky nebo obou jedinců, může nastat problém v rámci zvolení správného komunikačního systému. Tento pak může mít následně vliv na rozvoj osobnosti jedince, kvůli nedostatku podnětů a informací. Vztah matka – dítě je nejsilnějším vztahem, který vzniká do jednoho roku života dítěte. Dítě je na matce často závislé, buduje si k ní city. Matka uspokojuje jak fyzické, tak citové potřeby dítěte, a to bez ohledu na to, zda dítě sluchové postižení má nebo ne. (Potměšil, 2007)

Kennedyová (in Potměšil, 2007) se zabývala problémy s identitou dětí se sluchovým postižením. Děti se sluchovým postižením se mohou často obviňovat a myslet si, že jejich sluchové postižení zapříčinilo problémy, se kterými se rodina potýká. Dále se děti mohou setkávat se špatnými reakcemi na vlastní osobu, které mohou vést až k nenávisti sebe sama. Důvodem mohou být časté návštěvy lékaře, péče o sluchadla, školní prostředí a rodina. Častý je také pocit frustrace, kvůli nepochopení nebo přeslechnutí informací při rozhovoru. Kvůli tomu také děti často přicházejí o sebedůvěru a následně mohou mít také strach z navazování kontaktů, rozhovoru nebo z neznámých sociálních situací. Děti jsou pak často uzavřené do sebe, bojují se strachem, s depresemi nebo dokonce s izolací. Kennedyová také uvádí konflikt identity, kdy si dítě není jisté, jestli patří do komunity slyšících nebo neslyšících.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíle praktické části

Jak je již v úvodu zmíněno, cílem této bakalářské práce je zjistit a porovnat v rámci vybraných rodin, jakým způsobem probíhá komunikace a výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině. Dále uvést komunikační systémy vybraných rodin, způsob výchovy jejich dětí a zapojení ostatních členů rodiny jak do výchovy, tak do podpory rozvoje komunikace dětí. Zjistíme, co se daným rodinám ve výše uvedených oblastech osvědčilo a co naopak ne. Výsledky této práce by mohly v budoucnu pomoci nejen rodinám, ale i dospělým jedincům se sluchovým postižením, kteří přemýšlí o založení vlastní rodiny a dalším lidem zabývajícím se touto problematikou.

4.1 Metody výzkumu

Praktická část této bakalářské práce je založena na kvalitativním výzkumu.

„Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.“ (Švaříček, 2010, s. 24)

Vzorkem výzkumu jsou čtyři rodiny, ve kterých jsou oba rodiče neslyšící. Rodiny byly osloveny prostřednictvím sociálních sítí Instagram a Facebook, a to díky účtům, které jsou zaměřené na problematiku osob se sluchovým postižením. Část rodin pro výzkum byla oslovena přáteli z mého okolí.

Pro kvalitativní výzkum byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. V tomto rozhovoru byly pokládány otázky, které se týkaly výše zmíněných témat (výchova, komunikace, rodinní příslušníci atd.). Otázky byly otevřené.

Při výběru rodin bylo hlavní podmínkou, aby byli rodiče neslyšící. Další podmínkou bylo místo bydliště. Pro výzkum bylo určeno, že všechny rodiny budou z Olomouckého kraje. Obě tyto podmínky byly ve všech rodinách splněny. Zda jsou všechna kritéria naplněna bylo ověřováno nahlédnutím do občanského průkazu a průkazky ZTP (zvláště těžké postižení).

4.2 Charakteristika a popis výzkumu

S rodinami byla konverzace navázána nejprve písemnou formou na sociálních sítích Facebook a Instagram. Samotný rozhovor probíhal s každou rodinou zvlášť na platformě Messenger nebo Skype. Výběr platformy pro rozhovor byl přizpůsoben potřebám dané rodiny. Na začátku bakalářské práce bylo v plánu osobní setkání s rodinami, ale vzhledem k časovým možnostem všech rodin byly nakonec rozhovory vedeny online formou. Jednotlivé rozhovory probíhaly od září do prosince 2022. Rozhovor byl vždy veden s jedním z dětí a s matkou. Rozhovor s dítětem trval přibližně 10 minut. Rozhovor s rodičem 20-30 minut, kvůli náročnosti tlumočení do znakového jazyka.

Vzhledem k obsahu práce byl rozhovor veden především se slyšícími dětmi neslyšících rodičů. Děti odpovídaly celkem na deset otázek. V rámci druhého pohledu na situaci byl rozhovor sekundárně veden také s rodiči, kteří odpovídali celkem na sedm otázek. U rozhovoru bylo přítomno vždy jedno z dětí, se kterým probíhala předchozí konverzace a také jeden z rodičů. Vzhledem ke sluchovému postižení rodičů byla konverzace uzpůsobena tak, aby rodič vždy správně porozuměl dané otázce. S uzpůsobením otázek pomáhaly děti. Tlumočník nebyl přítomen, z důvodu přítomnosti slyšícího dítěte. Rodina dostala vždy otázky před konáním samotného rozhovoru, aby se na ně mohla připravit. Vzhledem k tomu, že většina rodičů z výzkumného vzorku používá pro komunikaci s dítětem mluvenou řeč, nebylo tlumočení ve velké míře potřeba.

Během rozhovoru byly jednotlivé odpovědi písemně zaznamenávány a dále zpracovávány. Otázky byly rozděleny tedy na otázky pro děti a otázky pro rodiče. Jak je již výše zmíněné, u rozhovoru bylo přítomno vždy jedno dítě a matka. Důvodem bylo utvoření rovných podmínek pro všechny rodiny. Dále byly otázky rozděleny podle témat na jednotlivé okruhy, a to základní informace o rodině a sluchové postižení rodičů. Další okruh byl s názvem komunikace a pomoc příbuzného, dále výchova a role slyšícího dítěte v rodině. Poslední okruh otázek byl zaměřen obecně na přínosné a nepřínosné věci v rámci rodiny.

Obdobným způsobem byly vedeny i otázky pro rodiče. První okruh otázek byl zaměřen na rozhodnutí založit rodinu a podporu jejich vlastními rodiči. Další okruh byl ohledně zvolení komunikačního systému a stylu výchovy dětí. Poslední okruh byl stejný jako u otázek pro děti, tedy přínosné a nepřínosné věci v rámci rodiny. Pro výzkum byly osloveny čtyři rodiny s neslyšícími rodiči z Olomouckého kraje. Z každé rodiny byly u rozhovoru přítomni dva jedinci (dítě a matka).

4.3.1 Případová studie 1

Rozhovor byl v tomto případě veden se starší dcerou a s matkou. Níže jsou uvedené okruhy a otázky na které obě odpovídaly. Nejprve jsou zde uvedeny otázky, na které odpovídala dcera.

Otázky pro děti:

Základní informace o rodině

- **Pár základních slov o vaší rodině (rodiče, sourozenci, věk, bydliště, škola/zaměstnání)?**

První rodina pochází z Prostějova. V této rodině žije otec (60 let), matka (58 let) a dvě dcery (24 a 25 let). Otec pracuje jako řidič na chráněném pracovním místě (dříve chráněná dílna). Matka pracuje ve firmě vyrábějící součástky. Mladší ze sester po neúspěšných pokusech o studium pracuje jako pokladní. Starší sestra studovala anglický jazyk – tlumočení a překlad. Nyní pracuje v bance. Mladší dcera v současné době žije s otcem. Matka s nimi nežije, protože se aktuálně rodiče rozvádějí. Starší dcera bydlí ve vlastním bytě.

- **Jaké sluchové postižení mají rodiče?**

Rodiče jsou oba neslyšící. Otec je neslyšící již od narození, matka postlingválně ohluchlá.

Komunikace a pomoc příbuzných

- **Které komunikační systémy vaše rodina používá?**

Dívka uvedla, že si se sestrou zvykly na styl řeči rodičů. Nebylo pro ně tedy těžké se s nimi dorozumět mluvenou řečí. Primárním prostředkem komunikace v rodině se ale stalo odezírání. Dalším způsobem komunikace byl znakový jazyk. Dívka ale uvedla, že pokud na sebe rodiče znakovali, nebo pokud znakovali se svými neslyšícími kamarády, nevěděla, o čem se baví. Znakovat totiž uměla jen nějaké základní znaky. S rodiči se prý velmi dobře dorozumívali také písemnou formou. Tím, že byla zvyklá na jejich odlišnou gramatiku tak v případě písemné komunikace nebyl problém. Sama dívka ale uvedla, že pokud jejich konverzaci četl někdo jiný, nerozuměl tomu. Jak bylo již výše zmíněno, rodiče mezi sebou používali primárně znakový jazyk.

- **Pomáhá nebo pomohla vám nějakým způsobem širší rodina s výchovou nebo s rozvojem komunikace? Pokud ano, jakým způsobem.**

Od narození pomáhali s výchovou babička s dědou. S rozvojem komunikace pomáhali nejen prarodiče, ale také mateřská škola, kterou dívky navštěvovaly. Když začaly obě dívky

chodit do školy, přestěhovaly se k prarodičům a přes týden bydlely u nich. S rodiči se stýkaly pouze o víkendech a prázdninách. Dívka uvedla, že prarodiče jim pomohli s rozvojem komunikace a také je vychovávali. Babička jim pomáhala s domácími úkoly a s ostatními věcmi do školy. Dívka také zmínila, že svoji mladší sestru učila mluvit z velké části ona a stala se tak pro ni správným mluvním vzorem.

Výchova a role slyšícího dítěte v rodině

- Zvládali rodiče vaši výchovu i když jsou neslyšící?

Podle dívky zvládali rodiče výchovu obou dětí dobře, ale pouze za pomoci prarodičů. Pokud by prarodiče rodině nepomáhali, bylo by to obtížnější. Dívka si vzpomněla, že když se něco stalo a některá z dívek plakala, rodičům trvalo déle, než to zjistili. Dívka také s úsměvem na rtech dodala, že se jí ani její sestře naštěstí nikdy nic vážného nestalo. Během rozhovoru jsem se dozvěděla, že si dcera nedovede představit, že by celé dětství vyrůstala s rodiči, kteří by s ní museli dělat domácí úkoly, kterým by neporozuměli. Role prarodičů pro ni byla tedy velmi důležitá.

- Měl/a jsi pocit, že je nevýhoda mít neslyšící rodiče?

Svým způsobem byla pyšná na to, že jsou její rodiče neslyšící. Vždycky se jí na ně ptali spolužáci a kamarádi ve škole. Obdivovali, jakým způsobem spolu zvládnou komunikovat a částečně pro ně byla tedy něčím zajímavá. Na druhou stranu jako dítě neměla ráda, když rodiče potřebovali pomoc na úřadech. Většinou to s nimi řešila babička, ale když nemohla, pomáhala jim starší dcera. Jako dítě nechtěla řešit věci, které se týkají dospělých. Vůbec ji to nebavilo.

- Je organizace nebo komunita lidí se sluchovým postižením, se kterou jste pravidelně v kontaktu?

V Prostějově existuje Klub neslyšících. Dívka vzpomínala, že když byla malá, chodívali sem občas s rodiči. Rodiče se zde scházeli se svými neslyšícími kamarády a chodili tam i jejich děti (slyšící i neslyšící). Zmiňovala, že rodiče jsou pořád s některými rodinami v kontaktu, ale ona ani její sestra se s nikým nestýkají.

- Fungoval/a jsi někdy v rodině jako tlumočnick?

Jak již bylo zmíněno v jedné z předchozích otázek, dívka fungovala v rodině jako tlumočnick při návštěvách na úřadech. U lékaře prý rodiče dopomoc nepotřebovali, protože se s lékaři vídali delší dobu, takže už spolu měli vyvinutý styl komunikace. Pokud ale byla potřeba, využívali služeb profesionálního tlumočnicka. Dívka dále fungovala jako tlumočnick v rámci telefonických hovorů. To se prý ale nestávalo příliš často, protože kdo rodiče znal, tak věděl, že telefonicky se s nimi nedomluví.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co by mohly aplikovat i jiné rodiny, kde jsou rodiče neslyšící? Co bylo přínosné pro tebe?**

Pro dívku byla nejvíce přínosná pomoc prarodičů, bez kterých by si život nedokázala představit. Ostatním rodinám by doporučila, aby se nebáli požádat někoho o pomoc. Ať už prarodiče, nebo jiné příbuzné.

- **Je něco, co naopak přínosné nebylo? Co se ve vaší rodině neosvědčilo?**

Pro dívku bylo náročné řešení situací na úřadech. Proto by se určitě snažila vyřešit tyto situace tak, aby je za rodiče nemusela řešit. Zmínila, že by jí vyhovovalo, pokud by rodiče častěji využili pomoc tlumočnicka.

Otázky pro rodiče

Rozhodnutí založit rodinu a podpora vlastními rodiči

- **Než jste se rozhodli mít děti, přemýšleli jste nad tím, jestli se o ně zvládnete postarat? Byl nějaký hlavní důvod, že jste se rozhodli mít děti? Podporovali vás rodiče v tomto rozhodnutí?**

Matka odpověděla, že má děti moc ráda, a že si tedy moc přála mít děti vlastní. Dále zmínila, že se jim s manželem početí dlouho nedařilo. Své rozhodnutí by neměnila a je moc ráda, že obě děti má. Rodiče je v rozhodnutí mít děti, plně podporovali pomáhali jim i s výchovou, za což je jim vděčná. Ze začátku prý měla obavy, jak to zvládnou, ale věděla, že jim rodiče vždy pomůžou.

Zvolení komunikačního systému a styl výchovy dětí

- **Existují nějaké překážky, na které jste během výchovy dětí narazili?**

S výchovou pomáhali rodiče, takže žádný problém nebyl. Obě dcery bydlely u prarodičů a se školou a učením jim také pomáhali oni.

- **Když byly děti malé, byly zde problémy s komunikací? Jaký komunikační systém jste s dětmi nejvíce používali?**

Rodiče děti učili znakový jazyk, problém s komunikací nebyl, vždy se nějak dorozuměli. Děti na jejich styl řeči byly zvyklé a rozuměly jim.

- **Bylo pro vás těžké přijmout fakt, že se o děti budou starat převážně jejich prarodiče?**

Když děti bydlely u prarodičů a domů jezdily jen o víkendech a svátcích, bylo to pro rodiče těžké. Bylo jim smutno, ale věděli, že sami by to s dětmi nezvládli. O to více se na děti těšili a užili si společné chvíle.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co byste doporučila aplikovat i v jiných rodinách, kde jsou rodiče neslyšící? Co třeba bylo pro vás přínosné?**

Hlavně kolektiv slyšících dětí a rodiny. Hodně rodině pomohlo, že se nenavštěvovali pouze se svými neslyšícími kamarády, ale také se slyšící rodinou. Nejvíce děti naučili mluvit prarodiče. Učili je básničky, písničky, věnovali se jim. V rozvoji komunikace také pomohla školka a kolektiv dětí.

- **Co naopak přínosné nebylo? Co se vaší rodině neosvědčilo?**

Na tuto otázku matka odpověděla, že neví o ničem, co by bylo špatné nebo by se v rodině neosvědčilo. Občas bylo všechno stylem pokus omyl, ale tak to chodí i ve slyšících rodinách.

- **Je něco, co byste zpětně udělali jinak?**

Na tuto otázku také odpověděla, že ji nic nenapadá.

4.3.2 Případová studie 2

V tomto případě byl rozhovor veden s dcerou a s matkou. Stejně jako v předchozím případě jsou zde nejprve uvedeny otázky, na které odpovídala dcera, následně odpovědi matky.

Otázky pro děti:

Základní informace o rodině

- **Pár základních slov o vaší rodině (rodiče, sourozenci, věk, bydliště, škola/zaměstnání)?**

Druhá rodina pochází z Tovačova. V rodině žije otec (45 let), matka (45 let) a jediná dcera (18let). Otec pracuje jako technik. Sestrojuje sekačky a jinou zahradní techniku. Matka pracuje jako uklízečka ve škole. Dcera studuje na gymnáziu v Kojetíně.

- **Jaké sluchové postižení mají rodiče?**

Oba rodiče mají úplnou hluchotu.

Komunikace a pomoc příbuzných

- **Které komunikační systémy vaše rodina používá?**

Dcera odpověděla, že doma nejvíce používají kombinaci znakového jazyka a mluvené řeči. Dívka je prý na styl řeči rodičů od dětství zvyklá a vždy se spolu nějak domluví.

- **Pomáhá nebo pomohla vám nějakým způsobem širší rodina s výchovou nebo s rozvojem komunikace? Pokud ano, jakým způsobem.**

Dívka odpověděla, že rodičům s její výchovou pomáhali nejvíce rodiče mamky. Nejvíce prý babička. Dívku učila mluvit, pomáhala jí se školou, s domácími úkoly a také se nejvíce zapojovala do její výchovy.

Výchova a role slyšícího dítěte v rodině

- **Zvládali rodiče vaši výchovu i když jsou neslyšící?**

Z pohledu dívky rodiče výchovu zvládali, ale velkou část výchovy zastávala babička.

- **Měl/a jsi pocit, že je nevýhoda mít neslyšící rodiče?**

Občas prý ano. Dívka uvedla, že je těžké s rodiči komunikovat o obtížných věcech, kterým kvůli své sluchové vadě nerozumí. Nemůže se na rodiče obracet vždy se vším, s čím by bylo potřeba. Je to prý ale nevýhoda spíš v oblasti psychické pomoci než v oblasti fyzické pomoci.

- **Je organizace nebo komunita lidí se sluchovým postižením, se kterou jste pravidelně v kontaktu?**

Rodiče dívky mají pár neslyšících přátel, dívka se zná s jejich dětmi. Nějak aktivně se spolu ale nestýkají. Jinak žádnou organizaci rodiče dívky nenavštěvují.

- **Fungoval/a jsi někdy v rodině jako tlumočnick?**

Dívka v rodině fungovala jako tlumočnick již v dětství a stále jako tlumočnick působí.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co by mohly aplikovat i jiné rodiny, kde jsou rodiče neslyšící? Co bylo přínosné pro tebe?**

Dívka oceňuje hlavně přítomnost slyšící osoby, v jejím případě babičky. V dětství prý navštěvovala velké množství kroužků, které ji podle jejího názoru také svým způsobem vychovávaly. Důležitá byla také aktivita rodičů, kteří se zapojovali do všech aktivit stejným způsobem, jako kdyby byli slyšící. Dívka také považuje za důležité, že s rodiči četli pohádky. Dívka uvádí, že si tak zvykla rychle na jejich způsob řeči a hodně jim to doma pomohlo.

- **Je něco, co naopak přínosné nebylo? Co se ve vaší rodině neosvědčilo?**

Dívku nenapadá nic, co by nebylo přínosné. Rodiče se prý snažili vždy dělat všechno proto, aby byla dívka spokojená po všech stranách.

Otázky pro rodiče

Rozhodnutí založit rodinu a podpora vlastními rodiči

- **Než jste se rozhodli mít děti, přemýšleli jste nad tím, jestli se o ně zvládnete postarat? Byl nějaký hlavní důvod, že jste se rozhodli mít děti? Podporovali vás rodiče v tomto rozhodnutí?**

Matka odpověděla, že v těhotenství doufala, že její dítě bude slyšící. A to z toho důvodu, aby se nemusela potýkat se stejným postižením jako ona s manželem. Už od začátku prý věděla, že nebude lehké se o dítě starat. Velkou oporu a jistotu měla ve svých rodičích, kteří rozhodnutí mít dítě plně podporovali. Matka uvedla, že dítě vždy chtěla.

Zvolení komunikačního systému a styl výchovy dětí

- **Existují nějaké překážky, na které jste během výchovy dětí narazili?**

Hlavní problém byl v komunikaci s okolím. Další problém měla s porozuměním. Bylo to prý velmi obtížné, když byla dcera malá. Hodně se ale dceři věnovala její maminka, takže ji naučila všechno, co by běžně zvládali slyšící rodiče. Také prý pomáhala s vyřizováním u lékařů, s věcmi do školy atd.

- **Když byly děti malé, byly zde problémy s komunikací? Jaký komunikační systém jste s dětmi nejvíce používali?**

V komunikaci s dcerou prý nebyl problém. Snažili se s manželem na dceru mluvit a znakovat dohromady, aby si osvojila oba komunikační systémy.

- **Bylo pro vás těžké přijmout fakt, že se o děti budou starat převážně jejich prarodiče?**

Těžké to pro ni nebylo, byla velmi ráda, že jim má s dcerou, kdo pomoc.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co byste doporučila aplikovat i v jiných rodinách, kde jsou rodiče neslyšící? Co třeba bylo pro vás přínosné?**

Nejvíce přínosné bylo setkávání se slyšícími lidmi, dále také čtení pohádek, ale i pouštění písniček.

- **Co naopak přínosné nebylo? Co se vaší rodině neosvědčilo?**

Nic, co by nebylo přínosné ji nenapadá.

- **Je něco, co byste zpětně udělali jinak?**

Zpětně by dceru lépe naučili znakový jazyk.

4.3.3 Případová studie 3

V rámci třetí případové studie byl rozhovor veden se starším synem a s matkou. Opět jako první odpovídal na otázky syn, následně matka.

Otázky pro děti:

Základní informace o rodině

- **Pár základních slov o vaší rodině (rodiče, sourozenci, věk, bydliště, škola/zaměstnání)?**

V rodině žije matka, starší syn (22 let), mladší syn (11 let) a nevlastní otec, také neslyšící. Nový přítel matky je biologickým otcem mladšího syna. Starší syn uvádí, že svého biologického otce viděl pouze jednou v životě, ale i on byl neslyšící. Jeho vlastní otec odmítal přiznat otcovství. Proto se s ním rodina nestýká. Rodina žije v okrese Olomouc, ale nepřeje si blíže specifikovat město. Matka i nevlastní otec pracují jako dělníci. Starší syn momentálně pracuje jako pokladník, specialista péče o zákazníky v callcentru, asistent Tříkrálové sbírky, asistent krizového štábu a pracovník v sociálních službách. Zároveň studuje na vyšší odborné škole a na vysoké škole v Olomouci.

- **Jaké sluchové postižení mají rodiče?**

Matka má oboustrannou praktickou hluchotu. Chlapec pro lepší představu uvedl, že matka slyší například vlak, který zrovna projíždí kolem nástupiště, na kterém stojí. Diagnózu otce chlapec přesně nezná.

Komunikace a pomoc příbuzných

- **Které komunikační systémy vaše rodina používá?**

Rodina používá znakový jazyk, znakovaný český jazyk i mluvenou řeč.

- **Pomáhá nebo pomohla vám nějakým způsobem širší rodina s výchovou nebo s rozvojem komunikace? Pokud ano, jakým způsobem.**

V dětství žila rodina dohromady s babičkou a s dědou. Starší syn se tedy naučil mluvit pomocí babičky a dědy. Pomáhali mu rovněž s úkoly a s věcmi do školy. Poté se rodina odstěhovala. Starší syn zůstal bydlet s prarodiči. Matka s přítelem a s mladším synem se odstěhovali. Starší syn je s nimi stále v kontaktu, navštěvují se a pomáhá jim.

Výchova a role slyšícího dítěte v rodině

- Zvládali rodiče vaši výchovu i když jsou neslyšící?

Nad touto otázkou se chlapec dlouho zamýšlel. Nakonec konstatoval, že matka zastávala liberální přístup výchovy i kvůli tomu, že kvůli svému postižení potřebovala často pomoc. Vlastní otec byl alkoholik. V rodině tedy jistou dobu probíhalo také psychické týrání matky, vyhrožování nebo pokusy o sebevraždu. Z otcovy strany tedy k výchově nedocházelo vůbec. Výchova tedy zůstala převážně na matce a babičce, která byla slyšící.

- Měl/a jsi pocit, že je nevýhoda mít neslyšící rodiče?

Chlapec uvedl, že na prvním stupni základní školy byl šikanován od svých spolužáků, kvůli tomu, že má rodiče se sluchovým postižením. Situaci řešil ředitel školy, OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) a SPC (Speciálně pedagogické centrum). Chlapec následně dobrovolně propadl asi ve čtvrté třídě. V další třídě již chlapec problém neměl. Od té doby již nikdy nevnímal žádné posměšky ze strany spolužáků nebo kamarádů. Občas se prý setkává s lítostí, kvůli tomu, že jsou rodiče neslyšící. On sám se nad touto informací pousmívá a říká, že neví, proč by ho měli ostatní litovat. S rodiči žije od narození, a tak mu daná situace přijde naprosto běžná. Vtipné mu také přijde, když se ho ostatní ptají, jaké je to žít s neslyšícími rodiči. Vždy odpovídá, že je to úplně normální, protože on zase neví, jaké je to žít se slyšícími rodiči. Mít rodiče neslyšící vnímá jako výhodu. Protože ovládá další jazyk, který může využít i v práci. Neslyšící jsou pak prý mile překvapeni, když s nimi někdo komunikuje v jejich jazyce, místo toho, aby jim informace psal na papír. Jediné, co vnímá jako nevýhodu je to, že nemůže na rodiče zavolat. Pokud něco potřebuje, musí se zvednout, poklepat jim na rameno, popřípadě vytvářet nějaké otřesy, foukat atd.

- Je organizace nebo komunita lidí se sluchovým postižením, se kterou jste pravidelně v kontaktu?

Rodiče prý pravidelně navštěvovali Klub neslyšících v Šumperku. Chodili hrávat turnaje v šipkách a v kartách, a tak syn chodil s nimi. Tato aktivita prý skončila kvůli pomluvám mezi neslyšícími. Následně měla rodina několik neslyšících přátel, se kterými si volávali přes Skype, Facebook nebo i další podobné platformy. Komunita neslyšících umí být prý velmi žárlivá a pomlouvačná, i když to tak na první pohled nemusí vypadat.

- Fungoval/a jsi někdy v rodině jako tlumočník?

Chlapec fungoval v rodině jako tlumočník již od dětství a pokračuje v tom i doposud. Snaží se, aby vedl matku k co největší samostatnosti, aby jí nemusel tak často pomáhat a aby musel tlumočit pouze v důležitých případech jako je návštěva lékaře nebo obdobně důležité instituce.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co by mohly aplikovat i jiné rodiny, kde jsou rodiče neslyšící? Co bylo přínosné pro tebe?**

Nejvíce přínosné prý bylo, že měl chlapec od matky volnost rozvíjet se vlastním způsobem. Měl volnost v rozhodování o svém životě, ale také věděl, že je milován a že se na rodiče vždy může obrátit. Zároveň mu ale přijde důležité, aby mělo dítě slyšící vzor v rodině. Tím, že bydlel s prarodiči od dětství, naučil se správně mluvit. Jeho bratr, který bydlel pouze s neslyšícími rodiči mluvní vzor neměl a projevilo se to v jeho mluvené řeči, a proto navštěvuje SPC.

- **Je něco, co naopak přínosné nebylo? Co se ve vaší rodině neosvědčilo?**

Chlapec neměl rád přetěžování v rámci tlumočení. Na jednu stranu byla prý výhoda, že v dospělosti uměl vyřídit více věcí než jeho vrstevníci, protože se s těmito věcmi setkával již mnohem dříve. Na druhou stranu pro něj tlumočení bylo velmi náročné. Pro příklad udává situaci, kdy tlumočil v nemocnici od 16 hodin odpoledne až do 6 hodin do rána. Tehdy mu bylo 12 let.

Otázky pro rodiče

Rozhodnutí založit rodinu a podpora vlastními rodiči

- **Než jste se rozhodli mít děti, přemýšleli jste nad tím, jestli se o ně zvládnete postarat? Byl nějaký hlavní důvod, že jste se rozhodli mít děti? Podporovali vás rodiče v tomto rozhodnutí?**

Rozhodnutí mít děti bylo pro matku velmi náročné. První dítě neplánovala a když zjistila, že je těhotná, uvažovala o potratu. Ale ne z toho důvodu, že by se bála, že se o dítě nedokáže postarat kvůli sluchovému postižení, ale z důvodu, že otec dítěte s rodinou dále nechtěl žít. Potrat jí nakonec rozmluvil bratr, který je slyšící.

Zvolení komunikačního systému a styl výchovy dětí

- **Existují nějaké překážky, na které jste během výchovy dětí narazili?**

Spouště věcem prý často nerozuměla ať už se jednalo o školu nebo lékaře. Dost často jí tedy pomáhala matka přítele, tedy babička dětí.

- **Když byly děti malé, byly zde problémy s komunikací? Jaký komunikační systém jste s dětmi nejvíce používali?**

Nejvíce doma používali znakový jazyk, znakovaný český jazyk a mluvenou řeč. Problémy s komunikací nebyly. Syn uměl v sedmi letech většinu znaků znakového jazyka.

- **Bylo pro vás těžké přijmout fakt, že se o děti budou starat převážně jejich prarodiče?**

Těžké to pro matku nebylo. Starší syn se prý k prarodičům přestěhoval, ale bylo to z důvodu přítele alkoholika, takže chápala, že je pro něj lepší žít jinde.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co byste doporučila aplikovat i v jiných rodinách, kde jsou rodiče neslyšící? Co třeba bylo pro vás přínosné?**

Důležité je být trpělivý, pomalu se učit, nespěchat, vysvětlovat. Často hravou formou, při znakování používat i hlas.

- **Co naopak přínosné nebylo? Co se vaší rodině neosvědčilo?**

Neosvědčilo se vytvářet nějaká omezení, zákazy nebo pravidla. Všechno je o komunikaci a všechno se dá řešit.

- **Je něco, co byste zpětně udělali jinak?**

Nejspíš ne.

4.3.4 Případová studie 4

Na otázky odpovídala starší dcera a matka. Opět nejprve odpovídala dcera a následně matka.

Otázky pro děti:

Základní informace o rodině

- **Pár základních slov o vaší rodině (rodiče, sourozenci, věk, bydliště, škola/zaměstnání)?**

V rodině žije matka (44 let), otec (48 let), dcera (22 let) a mladší syn (19let). Rodina bydlí v Šumperku od roku 2002, protože se chtěla osamostatnit od vlivu prarodičů. Oba rodiče i dcera pracují jako dělníci. Vyrábí elektrokola. Dcera ale uvedla, že to není práce, která by ji naplňovala a v budoucnu by se chtěla věnovat něčemu jinému. Syn studuje a připravuje se na maturitu.

- **Jaké sluchové postižení mají rodiče?**

Diagnóza obou rodičů je úplná hluchota.

Komunikace a pomoc příbuzných

- **Které komunikační systémy vaše rodina používá?**

Doma používají odezírání, mluvenou řeč, občas znakový jazyk. Dcera udává, že rodičům při používání mluvené řeči rozumí, ale pro ostatní to bývá obtížné. Prý ji mrzí, že znakový jazyk neovládá ve větší míře, protože při styku s ostatními neslyšícími se ho stydí použít. Když už je opravdu problém a nemohou se dorozumět, používají také prstovou abecedu.

- **Pomáhá nebo pomohla vám nějakým způsobem širší rodina s výchovou nebo s rozvojem komunikace? Pokud ano, jakým způsobem.**

Prarodiče se do výchovy zapojovali hlavně ze začátku, když se narodila starší dcera. Rodičům ale vadilo, že se rodiče angažují až příliš, nenechají je nic dělat, a tak se rozhodli, že se odstěhují. Poté rodičům pomáhala nová sousedka, logopedie a školka, kde byli mezi ostatními dětmi. Dále jim hodně pomohly pohádky v televizi. Starší dívka pak pomáhala mladšímu bratrovi, kterého vychovává i teď. Občas říká, že si připadá jako rodič svých rodičů. Ona sama na sobě pociťuje problém, když se chce složitěji vyjádřit, a to kvůli malé slovní zásobě. S úsměvem ale dodává, že kdyby víc četla knížky, problém se slovní zásobou by neměla.

Výchova a role slyšícího dítěte v rodině

- **Zvládali rodiče vaši výchovu i když jsou neslyšící?**

Nějakým způsobem výchovu zvládali, snažili se, spíš se ale vychovávala ona sama a poté vychovávala i mladšího bratra. Musela si na spoustu věcí přijít sama. Občas jsou situace kdy i ona musí rodičům něco vysvětlovat.

- **Měl/a jsi pocit, že je nevýhoda mít neslyšící rodiče?**

Podle dívky je to velká nevýhoda. I když má rodiče velmi ráda, je to pro ni svým způsobem přítěž. Musí za ně řešit spoustu věcí, chodit do banky, k lékaři nebo třeba na poštu. Komunikace s rodiči je občas velmi obtížná a nemůže se s nimi o spoustě věcech poradit, protože jim nerozumí. Sama ale přiznává, že se snaží, aby rodiče byli co nejvíce samostatní, aby do budoucna až se obě děti odstěhují mohli fungovat co nejvíce sami.

- **Je organizace nebo komunita lidí se sluchovým postižením, se kterou jste pravidelně v kontaktu?**

Rodiče navštěvují Klub pro neslyšící každých 14 dní v pátek. Od dětství tam chodí s bratrem s nimi. Mají rádi akce jako jsou turnaje v kartách nebo v ping-pongu. Teď už tyto akce navštěvují pouze jednou za čas. Dívku prý moc bavilo chodit na takové akce s rodiči. Říká, že komunita neslyšících je velmi přátelská.

- **Fungoval/a jsi někdy v rodině jako tlumočník?**

Dcera říká, že v rodině vždycky fungovala jako tlumočník. Dřív rodiče chtěli tlumočit všechno, protože měli strach, že to sami nezvládnou. Teď už zvládají řešit spoustu věcí sami. Dívka uvedla, že se matka bála sama koupit např. salám, protože se bála říct co chce. Dcera je ale nutí, aby se naučili tyto věci řešit sami.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co by mohly aplikovat i jiné rodiny, kde jsou rodiče neslyšící? Co bylo přínosné pro tebe?**

Nejvíce asi pomoc sousedů a známých.

- **Je něco, co naopak přínosné nebylo? Co se ve vaší rodině neosvědčilo?**

Netlačit do tlumočení. Není správně aby malé děti řešily věci za dospělé lidi.

Otázky pro rodiče

Rozhodnutí založit rodinu a podpora vlastními rodiči

- **Než jste se rozhodli mít děti, přemýšleli jste nad tím, jestli se o ně zvládnete postarat? Byl nějaký hlavní důvod, že jste se rozhodli mít děti? Podporovali vás rodiče v tomto rozhodnutí?**

Pro oba rodiče bylo přirozené mít dítě. Nenapadlo je, že by se o dítě nedokázali postarat, protože věděli, že jim rodina vždy pomůže. V rodině se diskutovalo o tom, zda budou děti slyšící nebo neslyšící, takže se čekalo na všechna vyšetření. Prarodiče se ale příliš vměšovali do výchovy, což matku dětí uráželo. Proto se s manželem rozhodli, že se odstěhují.

Zvolení komunikačního systému a styl výchovy dětí

- **Existují nějaké překážky, na které jste během výchovy dětí narazili?**

Nevybavuje si žádné větší překážky. Když se přestěhovali do Šumperka, dcera měla dva roky. Hodně jim vypomáhala sousedka ať už s výchovou, s doktorem, s řešením věcí do školy a školky. Dokonce i na zápis do první třídy starší dcery šla spolu s nimi.

- **Když byly děti malé, byly zde problémy s komunikací? Jaký komunikační systém jste s dětmi nejvíce používali?**

Matka udává, že komunikace s dětmi, když byly malé byla mnohem jednodušší, než je teď. Při komunikaci používali hlavně odezírání, mluvenou řeč. Děti jako malé hodně používaly prstovou abecedu. Teď většinou používají znaky znakového jazyka, občas prstovou abecedu, a především mluvenou řeč a odezírání. Teď je velký problém velká slovní zásoba dětí, proto mezi nimi vzniká malá komunikační bariéra, kdy rodiče ne vždy všemu rozumí.

- **Bylo pro vás těžké přijmout fakt, že se o děti budou starat převážně jejich prarodiče?**

Rodina se od prarodičů odstěhovala, protože jim vadilo, že moc zasahovali do výchovy. Matka si byla jistá, že se o děti zvládne postarat i bez jejich pomoci. Hodně pomáhala sousedka, jak je již výše zmíněno a také starší dcera, která pomáhala a pomáhá s výchovou mladšího bratra.

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- **Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co byste doporučila aplikovat i v jiných rodinách, kde jsou rodiče neslyšící? Co třeba bylo pro vás přínosné?**

Hodně pomáhalo znakování. Děti od rodičů pomalu přebíraly jednotlivé znaky a učily se jejich významy. Dále pomáhalo všechno vysvětlovat. Důležité je rozvíjet jakýmkoli způsobem komunikaci mezi rodičem a dítětem a také začít s dítětem komunikovat co nejdříve.

- **Co naopak přínosné nebylo? Co se vaší rodině neosvědčilo?**

Zpětně by rodiče více zapojovali děti do znakového jazyka. Rodiče na děti spíše mluvili, protože si mysleli, že to bude pro děti lepší a lehčí. Kvůli malé slovní zásobě rodičů, ale vznikaly různé zkomoleniny apod. Takže pokud by rodiče měli udělat něco jinak, bylo by to znakování na děti ve větším množství. Děti se teď stydí znakovat před jinými neslyšícími, protože neumí znakovat na takové úrovni, aby mohly plně komunikovat.

- **Je něco, co byste zpětně udělali jinak?**

Odpověď by byla stejná jako na předchozí otázku.

5 Výsledky výzkumu a diskuse

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, co se v rámci komunikace a výchovy v rodinách CODA nejvíce osvědčilo a co se naopak neosvědčilo. Respondenty této práce byly 4 rodiny CODA z různých částí Olomouckého kraje, z důvodu toho, aby měly všechny dotazované rodiny podobnou životní úroveň a také možnost využívání jak služeb, tak i organizací.

Výsledek výzkumu v praktické části bakalářské práce ukázal, že rodinám nejvíce při výchově dětí pomáhali rodiče, sousedé a další příbuzní a pro výchovu a rozvoj dětí měla spolupráce se slyšícími příbuznými a známými velmi velký přínos. Výzkum také ukázal, že v rodinách nepřevažuje jeden zvolený komunikační systém, ale rodiny komunikačních prostředků používají hned několik. Rodiny se také shodovaly v otázce zvolení komunikačního systému, kdy bylo řečeno, že pokud se na komunikaci podívají zpětně, více by na své děti znakovaly. Tím, že se většina dotazovaných rodičů snažila přizpůsobit dítěti a používala mluvenou řeč, vznikl problém, že děti neumí znakový jazyk v takové míře, aby se dorozuměly s ostatními neslyšícími. Tento problém neměla pouze jedna rodina, kdy dotazovaný chlapec uvedl, že znakový jazyk je schopen používat i nyní při práci. Velkým tématem rozhovoru bylo také používání dítěte jako tlumočnicka v různých životních situacích. Děti byly jako rodinní tlumočníci používáni ve všech dotázaných rodinách a zároveň se všechny shodly na tom, že jim tlumočení v některých případech nebylo příjemné a bylo pro ně často také velmi náročné.

Co bych příště v rámci výzkumu provedla jinak? Vzhledem k tomu, že jsem nikdy podobnou práci nepsala, bylo celé vytváření bakalářské práce velkou neznámou. První překážkou bylo oslovení respondentů, kdy většina oslovených organizací a stránek nebyla ochotná sdílet inzerát. Díky ochotným přátelům a organizacím se mi nakonec povedlo respondenty získat. V příštím výzkumu bych začala na praktické části pracovat dříve, abych mohla rozhovory zorganizovat prezenční formou, nikoli distančně na online platformách jako tomu bylo doposud. Zajímavé by také bylo porovnat rodiny z Olomouckého kraje a z některého kraje v Čechách.

ZÁVĚR

Jak jsem již výše zmínila, tato bakalářská práce pojednává o problematice komunikace a výchovy slyšících dětí neslyšících rodičů. Praktická část je zaměřena na problematiku sluchového postižení, klasifikaci sluchových vad a poruch a jejich diagnostiku. Dalším tématem je problematika CODA, otázka bilingvismu a kultury Neslyšících s velkým N. V této práci nezapomínáme ani na otázky ohledně specifík výchovy a komunikace CODA, nebo ohledně identity jedince a vztahu rodič a dítě. Praktická část je zaměřena na čtyři rodiny CODA z Olomouckého kraje, se kterými byl veden polostrukturovaný rozhovor. V rámci rodiny byl rozhovor veden vždy s matkou a s jedním z dětí. Věkové rozmezí dětí bylo mezi jedenácti a dvaceti pěti lety. Rozhovory byly kvůli časové náročnosti a flexibilitě pro potřeby rodin vedeny online formou.

Při výběru téma bakalářské práce jsem věděla, že se chci zaměřit na problematiku osob se sluchovým postižením. Když jsem hledala nápady, jak by mohla taková práce vypadat a knihy, ze kterých bych mohla čerpat, zjistila jsem, že většina knih a prací je zaměřena na děti se sluchovým postižením. Nechtěla jsem se tedy tímto směrem vydat, protože prací na toto téma bylo napsáno opravdu mnoho. Proto jsem se rozhodla jít cestou neslyšících rodičů a strukturovat práci tak, aby nastínila situaci v rodinách, ve kterých jsou rodiče se sluchovým postižením. Při zpracovávání práce jsem přečetla několik zajímavých knih o této problematice a dozvěděla se spoustu nových informací, které v rámci běžné výuky nebyly zmíněny.

Během zpracovávání praktické části bakalářské práce jsem byla mile překvapena ochotou rodin spolupracovat. Rodiny mě nechaly nahlédnout do jejich soukromí a poskytly mi informace, které byly při mém výzkumu velmi užitečné.

V rámci výzkumu bylo zjištěno, že rodinám nejvíce při výchově dětí pomáhali rodiče, sousedé a další příbuzní. Pro výchovu a rozvoj dětí měla spolupráce se slyšícími příbuznými a známými velmi velký přínos. Výzkum také ukázal, že v rodinách nepřevažuje jeden zvolený komunikační systém, ale rodiny ke komunikaci využívají prostředků více. Mezi nejvíce používané patří odezírání, mluvená řeč nebo prstová abeceda. Pokud by rodiny měly znovu zvolit, jakým způsobem budou komunikovat se svými dětmi, používali by více znakový jazyk. Jednou z dalších otázek bylo užívání dítěte jako tlumočnicka. Děti byly jako rodinní tlumočnicki používány ve všech dotázaných rodinách a zároveň se všechny shodly na tom, že jim tlumočení v některých případech nebylo příjemné a bylo pro ně často také velmi náročné.

SEZNAM LITERATURY

DĚDEČKOVÁ, Adéla. 2013. Adresář služeb nejen pro neslyšící. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených. ISBN 978-80-86792-32-3.

HORÁKOVÁ, Radka. 2011. *Surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 1. vydání Brno: Paido, ISBN 978-80-7315-225-3.

HUDÁKOVÁ, Andrea. 2005. Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem. Praha: Středisko rané péče Tamtam. ISBN 80-86792-27-7.

JABŮREK, Josef. 1998. Bilingvální vzdělávání neslyšících. Praha: Septima. ISBN 80-7216-052-4.

JUNGWIRTHOVÁ, Iva. 2015. *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*. 1. vydání Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0944-7.

KOSINOVÁ, Barbora. 2008. Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-94-.

KROUPOVÁ, Kateřina. 2016. Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5264-8.

LANGER, Jiří a Eva SOURALOVÁ. 2006. *Surdopedie – andragogika*. 3. Olomouc, ISBN 80-244-1206-3.

LANGER, Jiří. 2013. *Znakové systémy v komunikaci neslyšících*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-3746-0.

LANGER, Jiří. Surdopedie 1. 2021. *Opora k distančnímu vzdělávání*. [online] Olomouc. [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: https://unifor.upol.cz/pedagogicka/index.php?pageid=5002&id_dbound=50970

MUKNŠNÁBLOVÁ, Martina. 2014. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Praha: Grada, Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5034-7.

PETROVÁ, Alena a Irena PLEVOVÁ. 2004. Kapitoly z obecné psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0769-8.

POTMĚŠIL, Miloň. 2007. Sluchové postižení a sebereflexe. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-1300-0.

POTMĚŠIL, Miloň. 2010. Psychosociální aspekty sluchového postižení. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5184-3

REDLICH, Karel. 2008. *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ISBN 978-80-87153-97-0.

SKÁKALOVÁ, Tereza. 2016. Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-628-5.

SLOWÍK, Josef. 2016. *Speciální pedagogika 2., aktualizované a doplněné vydání* [online]. 2. Praha: Grada, [cit. 2022-04-23]. ISBN 978-80-271-0095-8. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/specialni-pedagogika-2894/>

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-313-0.

Ústav pro péči o matku a dítě. *Výroční zpráva 2008*. 2008. Praha. UPMD. Dostupné z: <https://www.upmd.cz/wp-content/uploads/2014/01/vyrocnizprava2008.pdf>

Zákon č. 155/1998 Sb. 1998. *Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob*. Česká republika. [cit. 2022-4-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155>

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 „Otázky pro děti“
- Příloha č. 2 „Otázky pro rodiče“

Příloha č. 1

Otázky pro děti

Základní informace o rodině

- Pár základních slov o vaší rodině (rodiče, sourozenci, věk, bydliště, škola/zaměstnání)?
- Jaké sluchové postižení mají rodiče?

Komunikace a pomoc příbuzných

- Které komunikační systémy vaše rodina používá?
- Pomáhá nebo pomohla vám nějakým způsobem širší rodina s výchovou nebo s rozvojem komunikace? Pokud ano, jakým způsobem.

Výchova a role slyšícího dítěte v rodině

- Zvládali rodiče vaši výchovu i když jsou neslyšící?
- Měl/a jsi pocit, že je nevýhoda mít neslyšící rodiče?
- Je organizace nebo komunita lidí se sluchovým postižením, se kterou jste pravidelně v kontaktu?
- Fungoval/a jsi někdy v rodině jako tlumočník?

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co by mohly aplikovat i jiné rodiny, kde jsou rodiče neslyšící? Co bylo přínosné pro tebe?
- Je něco, co naopak přínosné nebylo? Co se ve vaší rodině neosvědčilo?

Příloha č. 2

Otázky pro rodiče

Rozhodnutí založit rodinu a podpora vlastními rodiči

- Než jste se rozhodli mít děti, přemýšleli jste nad tím, jestli se o ně zvládnete postarat? Byl nějaký hlavní důvod, že jste se rozhodli mít děti? Podporovali vás rodiče v tomto rozhodnutí?

Zvolení komunikačního systému a styl výchovy dětí

- Existují nějaké překážky, na které jste během výchovy dětí narazili?
- Když byly děti malé, byly zde problémy s komunikací? Jaký komunikační systém jste s dětmi nejvíce používali?
- Bylo pro vás těžké přijmout fakt, že se o děti budou starat převážně jejich prarodiče?

Přínosné a nepřínosné věci v rámci komunikace a výchovy

- Je něco, co se ve vaší rodině nejvíce osvědčilo v rámci rozvoje komunikace a výchovy? Něco, co byste doporučila aplikovat i v jiných rodinách, kde jsou rodiče neslyšící? Co třeba bylo pro vás přínosné?
- Co naopak přínosné nebylo? Co se vaší rodině neosvědčilo?
- Je něco, co byste zpětně udělali jinak?

ANOTACE

ANOTACE

Jméno a příjmení	Jana Navrátilová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. BcA. Pavel Kučera, Ph.D
Rok obhajoby	2023

Název práce:	Komunikace a výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině
Název práce v angličtině:	Communication and Education of Hearing Child in a Deaf Family
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na problematiku komunikace a výchovy v rodinách CODA. V teoretické části jsou popsána témata ohledně sluchového postižení, tedy klasifikace a diagnostika sluchového postižení. Dále jsou zde komunikační systémy osob se sluchovým postižením. Další kapitola je zaměřena na problematiku CODA, bilingvismus a kulturu Neslyšících. V neposlední řadě jsou zde zmíněna specifika výchovy a komunikace CODA, služby pro neslyšící, identita jedince se sluchovým postižením a vztah rodič a dítě. Praktická část se skládá z rozhovorů se čtyřmi rodinami z Olomouckého kraje, ve kterých jsou rodiče neslyšící. Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit, co se nejvíce osvědčilo v rámci komunikace a výchovy v rodinách CODA a co se naopak zmíněným rodinám neosvědčilo.</p>
Klíčová slova:	CODA, slyšící dítě neslyšících rodičů, neslyšící, komunikace, výchova, neslyšící rodiče, sluchové postižení

Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis focuses on the issue of communication and education in CODA families. In the theoretical part the topics of hearing impairment, classification and diagnosis of hearing impairment are described. Furthermore, the communication systems of people with hearing impairment are discussed. The next chapter focuses on CODA issues, bilingualism and Deaf culture. Finally, the specifics of CODA education and communication, services for the Deaf, the identity of the individual with a hearing impairment, and the parent-child relationship are discussed. The practical part consists of interviews with four families from the Olomouc region in which the parents are Deaf. The aim of the practical part of the bachelor's thesis was to find out what was most successful in terms of communication and education in CODA families and what, on the other hand, did not work for the mentioned families.
Klíčová slova v angličtině:	CODA, hearing child of deaf parents, deaf, communication, education, deaf parents, hearing impaired
Přílohy vázané v práci	
Přílohy k práci:	Otázky pro děti, otázky pro rodiče
Rozsah práce:	38 stran
Jazyk práce:	Český